(ململانێی مرۆڤ و کۆمەڵگە لە ڕۆمانی پیاوێکی تێکشکاودا) … سەدیق سەعیدڕواندزی

ژان ژاك ڕۆسۆ دەڵێت: مرۆڤ کەلەدایك دەبێت، وەك پەڕەیەکی سپی وایە کەهیچی لێ تۆمارنەکرابێت. ئیدی ئەوە کۆمەڵگەو دەوروبەرە، مرۆڤ فێری دڵڕەقی و دڕندەیی و پەروەردەی نا تەندروست دەکات. بێگومان هەموومان دەزانین مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییەولە میانەی ئاوێتە بوونی لە گەڵ کۆمەڵگە و دەوروبەرو ژینگەی کۆمەڵایەتی مرۆڤەکان دیکە، فێری چەندین دیاردەی نەشیاو، نادروست و نامرۆیی دەبێت.

ئەمەش بەهۆی کەوتنە ژێر کاریگەریەتی کلتووری ئەوانی دیکە بە شێوەیەکی پۆزەتیف، یان نێگەتیف. دەشێ مرۆڤ لەسەرەتادا خاوەنی چەندین بەهاو پرەنسیپی مرۆیی و ئەخلاقی بێت و لە ژێرکاریگەریەتی هیچ فشارێکەوە، دەستبەرداریان نەبێت. بەڵام زۆرجاریش لە ململانێی نێوان تاك و کۆدا، مرۆڤ و کۆمەڵگەدا، پەروەردەی دروست و نادروست، ئەقڵو سۆزدا، بەشێکی زۆرلەمرۆڤەکان ناتوانن تاسەر شەڕی ئەو بەهایانە بکەن و بەداخەوە دەدۆڕێن. وەك ئەوەی لە ڕۆمانی (پیاوێکی تێکشکاو)دەیبینین .ئەو ڕۆمانە، باسی کۆمەڵگەی مەراکیشمان لە سەردەمی پاڵەوانی سەرەکی ڕۆمانەکە کەناوی(موراد)ە بۆ دەکات. ناوەڕۆکی ئەو ڕۆمانە، سەرگوزشتەی ژیانی فەرمانبەرێکی دەوڵەتمان بۆ دەگێڕێتەوە کەتیایدا گەندەڵی و بەرتیلخۆری و مشەخۆری، وەك تەونی جاڵجاڵۆکە دەوریان داوە و پێکۆشی نێوخۆی دەکەن. تا دواجاریش بەداخەوە لەوشەڕەدا دەدۆڕێت و دەچێتە سەر هەمان ڕێچکەی حاجی حەمیدی کارەکتەرەکەی تری ڕۆمانەکە.

موراد کە پاڵەوانی ڕۆمانەکەیە، دەرچووی کۆلێژی ئەندازیارییە و دوای ئەوەی وەك ئەندازیارێك لە وەزارەتی نیشتەجێکردن دادەمەزرێت، ئیدی دەبێتە بەرپرسی بەشی مۆڵەتدانی دروستکردنی باڵەخانە و خانوو. کەهەمووشمان دەزانین ئەوبەشە چ دەروازەیەکە بۆ گەندەڵی وبەرتیل و ڕەشوە. موراد خاوەنی کەسایەتی و پێگەی کۆمەڵایەتی و هەموو ئەو بەها و پرەنسیپە ئەخلاقیانەیە، کەمرۆڤ تاکونەبێتە گەندەڵکار، پێی دەناسرێتەوە. بەردەوام بەوپەڕی پاکی،ڕاستگۆیی، یاساییانە، کارەکانی دەکات و لەبەرامبەریشدا چەند درهەمێك

وەردەگرێت. مووچەکەی بە شی بژێوی خێزان و دوومنداڵەکەی ناکات و ژیانێکی مەمرە و مەژی دەژێت.

بەڵام ویژدانی ئاسوودەیە و سەربەرزو خاوەن شکۆیە.لەبەرامبەریشدا چەندکارەکتەرێکی دیکەی نێو فەرمانگەکەی وەك حاجی حەمید، کەسێکە لە بەرامبەر ڕایکردنی مامەڵەی هەر هاووڵاتییەك، بڕێك پارەوەردەگرێت و کەسێکی بەرتیل خۆرە. ئەو ژیانی جیاواترە لەموراد و بە شێوەیەکی شاهانە دەژیت. بەڵام ویژدان و شکۆی وەك موراد نییە. موراد هەرچۆنێك بێت بەو ژیانەی خۆی ڕازییە.وەلێ لە ژینگە و دەوروبەرێك دەژیت نموونەی کەسانی وەك ئەوی تێدا نییە. بۆیە لەلایەکەوە بە هۆی فشاری حەلیمەی خێزانی کەبەردەوام سەرزەنشتی دەکات کە ئەو پیاو نییە و ناتوانێ وەکو کەسانی تر ژیانی ماڵ و منداڵی دابین بکات، لەلایەکی تریشەوە بەهۆی حاجی حەمید لە فەرمانگەکەی، دەکەوێتە نێوان ئەو دوو بەرداشە ودەیهاڕێن. بەم جۆرەلەنێوان ململانێی لە گەڵ خود و ویژدانی خۆی لەلایەك و حەلیمە و حاجی حەمید لەلایەکی ترەوە،دەکەوێتە شەر.ِ تاکو دواجار بەداخەوە ئەمیش فێری هەمان ڕەفتاری ئەوانی تر دەبێت و سەرەنجام دەبێتە بەرتیل خۆرودەبێتە ئەو پیاوە تێکشکاوەی کەخۆی ناوی ناوە.

ئەگەر پێشتر مورادلە ژێر فشاری خێزان و هاوپیشە گەندەڵەکانی دابێت، ئەوا لەمەودوا دەکەوێتە ژێر فشاری ویژدان و ئەو هەڵەیەی کە کردوویەتی. بەردەوام هەست دەکات کەتاوانێکی کردووە و ئیدی ئەو کەسێکی دیکەی جیاوازە لەوەی پێشووتر. ئەو چەند درهەمێك زۆرتر لە مووچەکەی بەهۆی ڕایکردنی مامەڵەی هاووڵاتییانەوە دەباتەوە. بەڵام تاهەتایەویژدان، کەسیەتی، شکۆی کۆمەڵایەتی، ئازادی و سەربەستی خۆی دەدۆڕێنێت. هەروەك خۆشی لە ڕۆمانەکەدا دەڵێت: (کەسانی گەندەڵ ئازادی و سەربەستیان لە کوێ بوو؟) مورادەکەوێتە بارودۆخێکی دەروونی ڕوخاوەوە. بەردەوام هەست دەکات تاوانێکی گەورەی کردووە. بۆیە ژیانی بەتەواوەتی دەگۆڕێت.بەردەوام لە دڵەڕاوکێ و ترس دەژیت.

دیارە ئەمەش چارەنووسی هەموو ئەوانەیە کە دەست بۆ گەندەڵی دەبن. بەوەی کە ڕۆژێك دادێت، دەکەونە لێپرسینەوە. بۆیە هەمیشە بە دوودڵییەوە چاوەڕوانی هەرلێژنەیەك دەکەن کەبەمەبەستی هەژماردن و بەدواداچوونی کەل و پەلەکان،یاخود هەر کارێکی تر سەردانی فەرمانگەکە دەکەن. بێگومان کاتێ گەندەڵی دەبێتە دیاردە لە فەرمانگەکان و دەبێتە بەشێك لە تایبەتمەندی پەروەردەی ناتەندروستی تاکەکان، ئیدی هەوڵدەدەن مۆرکێکی یاسایی بەو کارە

بدەن. دەیانەوێت ڕەوایەتییەکی کۆمەڵایەتی بەبەردا بکەن بۆ ئەوەی ئەو تێگەیشتنە لای خۆیان و ئەوانی تریش دروست بکەن، کە ئەوەی ئەوان دەیکەن کارێکی ئاساییە.

بۆیە دەبینین لە ڕۆمانەکەدا زۆرتر لە جارێك حاجی حەمید بە موراد دەڵێت هەموو ئەوانەی دەیکەین، ئاساییە. چونکە لە هەموو شوێنەکانی وڵات بەم شێوەیە کارەکان دەکرێن. بەداخەوە ئەمەیەکێکە لەگرفتەکانی بە شێکی هەرە زۆری کۆمەلگا دواکەوتووەکان، کە هوشیاری تاکەکان لەئاستێکی نزمدایە. تاکەکان لە وجۆرە کۆمەلگایانە، لە بری ئەوەی بەرەنگاری دیاردە قێزەوەنەکان ببنەوە، دەبینین خۆشیان دەبن بە بەشێك لەو کلتوورەی هەیە.

بەومانایەی ئەو گەندەڵی دەکات، ئەویتر بۆ نەیکات. لێرەوەش حاجی حەمیدی هاوڕێی موراد بەردەوام مەبەستیەتی ئەو هەستە لای موراد دروست بکات، کە ئەوکەسیەتییەکی دیکەی جیاوازە لەوان. کەسێکی نامۆیەبە فەرمانگە و بە خودی کۆمەڵگەش. تا دواجار ئەمیش فێری گەندەڵی دەکەن. بەڵام موراد کاتێ فێری هەمان ئەو خوونەریتەی حاجی حەمید و ئەوانیتر دەبێت، کە ئەویش بەرتیلخۆری و وەرگرتنی پارەیە لە بەرامبەرجێبەجێکردنی ئیشی هاووڵاتییان، ئیدی دەبێتە مورادێکی دیکە. دەبێتە ئەو مرۆڤەی هەموو ئەو بەهاو پرەنسیپە مرۆیی و مۆڕاڵیانە لە دەست دەدات، کە پێشتر هەیبوون لە ژیانیدا.

تا دواجار دەبێتە پیاوێکی تێکشکاو کە بەردەوام ویژدانی ئازار دەچێژێت.خوێنەر کە ئەو ڕۆمانە دەخوێنێتەوە،واهەست دەکات تاهیر بن جەللون باسی کوردستان دەکات نەك مەراکیش! چونکە گەندەڵی و گەلێك دیاردەی تریش کەلەو ڕۆمانەدا باسکراون، لەکوردستانیش بەهەمان شێوە بوونیان هەیە. ئەو ڕۆمانە خوێندنەوەی گرنگە بەتایبەتیش بۆ گەندەڵکاران. بۆ ئەوەی هەمووان بیزانین گەندەڵکاران، چ جۆرە کەسیەتییەك، شکۆو پێگەی کۆمەڵایەتییان لە نێوکۆمەڵگە هەیە. من کاتێ لە خوێندنەوەی ئەو ڕۆمانە بوومەوە ئەوپرسیارەم لادروست بوو کە بۆچی موراد هەمان کەسە پاکەکەی پێشووتر نەمایەوە ولەوشەڕەدا بەداخەوە دۆڕاو و بووە پیاوێکی تێکشکاو؟ بەڵام ئاخۆ هەموو کەسێك دەتوانێ شەڕی پارە بکات و تەسلیم نەبێت؟ بێگومان مەحاڵە. ئەگەر ئەمە ببوایە، ئێستا گەندەڵچی و بەرتیلخۆران لە کۆمەڵگەدا نەئەبوون.

پەراوێز/پیاوێکی تێکشکاو/ڕۆمان نووسینی(تاهیربن جەللون) وەرگێڕانی/ ئازاد بەرزنجی/ بڵاوکراوەی ناوەندی ئەندێشە 2016..

تێبینی/ ئەم بابەتە لە ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ ژمارە(1029)ی ڕۆژی 23_2-2018 بڵاوکراوەتەوە…